

BŮH A VYŠŠÍ SKUTEČNOST

motto:

Dnes nalezneme ve všech vrstvách společnosti lidí, kteří se svojí výchovou, četbou, duchem doby a vlivem vlastního vývoje natolik vzdálili původním religiózním představám, že se jejich morální síly již nedají probudit řečí náboženství.

Karel Kýr

Jen asi 2 miliardy lidí na zemi jsou skutečně vedeni svým náboženstvím. Je třeba nalézt etický podklad pro ty zbývající 4 miliardy.

Téma setkání J.S. Dalai Lamy se Západními psychology v Dharamsale

Před nedávnem se v Budapešti konal buddhistický kongres, kde měly být zastoupeny všechny hlavní směry buddhismu. Za původní Buddhovo učení (theravádu) uherští organizátoři pozvali mne. Setkání to bylo rozhodně zajímavé. Překvapilo mne, že některé buddhistické školy tam mají víc jak padesátiletou tradici a že buddhismus je tam celkově víc rozvinut než v ČR. Mahajánová škola Arya Maitreya Mandala napojená na učení Lamy Anagariky Govindy tam v době kongresu otvírala buddhistické centrum s krásně upravenou Dharma-halou v prvním patře. Zájem médií o událost byl neočekávaný, záběry z inaugurace byly začleněny již do poledních televizních zpráv.

Pro kongresový příspěvek jsem nabídl několik témat, ze kterých organizátoři vybrali zajímavě znějící titul „Buddha a Ježíš na společné procházce“. Nic nového pod sluncem: stejně se jmenovalo i veřejné setkání s panem I. O. Štampachem, které jsme uspořádali před několika lety v Praze. Rád jsem si téma zopakoval a znova prošel zdrojovým materiálem: svými 30 let starými výpisky z Nového zákona. A tak se stalo, že na pódium budapeštského kongresu napochodoval buddhistický mnich a překladatel, každý s Biblií v ruce. Je pravda, že k citacím konkrétních pasáží jsme se

nakonec vůbec nedostali; v té jeden a půl hodině jsme probrali jen úvod do poutavé tematiky.

Citlivé nahlédnutí do jiných duchovních systémů mě vždy inspirovalo. Aby člověk mohl dosáhnout alespoň částečně spravedlivého pohledu na jiný duchovní směr, musí se vymanit ze zajetých kolejí vlastního duchovního nazírání, uvolnit tradiční kulturní i teologické interpretace a napojit se na tomu všemu předřazenou skutečnost – to znamená na oblast nad oběma duchovními formulacemi, eventuelně i nad oběma duchovními cestami. To je vysoce nesnadný úkol. Pokud to buddhista neudělá, na základě výrazů a popisů použitých v Biblii zařadí celé křesťanství někam do oblasti samatha – vysoká božská jemnohmotná skutečnost. Příslušná vysoká čistota myslí se tradičně kultivuje a prohlubuje meditativním soustředěním, což je v buddhismu oblast sice velmi ceněná, ale není jí přisuzován centrální význam. Nenabere-li křesťan zmíněný nadhled, tak v rámci své nauky zařadí buddhismus zcela bezpečně mezi nástroj ďábla, Satana, čerta, Lucifera, Belzebuba a močálových bludiček. Nejsem ani demagog, který si jde do diskuse jen potvrdit svoje vlastní předsudky, ani zase někdo, kdo během hodiny stihne všechno sešoupnout do jednoho pytle. Snad proto si vážím

příležitosti, jako např. té budapeštské, které přispívají k oživení mého tichého duchovního dialogu ve vlastním srdci. Dotek s takovými tématy mi vždy přinesl spirituální radost a nejednou otevřel i objektivnější pohled na můj vlastní spirituální postoj. Na druhé straně chci zde zdůraznit, že i při nejlepší vůli v následujícím pojednání bude právě chybět aktivní hlas té druhé pozice. Tím pádem to už nebude procházka „Buddhy a Ježíše“, ale jenom moje vlastní s Bibli v ruce.

Tyto pokusy vidět se navzájem jsou nesmírně důležité. Nemůžeme je brát jako hotové kapitoly – berme je jako naše cvičení. Jsme teprve u počátečních lekcí a tak se nedivme nedokonalostem. Uvažme, že i vysoce vyvinuté bytosti různých duchovních směrů prakticky vždy zůstávaly ve svých reflexích „věrni“ (= poplatní) své vlastní duchovní cestě a její formulaci; ve svých myšlenkách a slovech používaly tradiční pojmy a názvosloví. Proč „nesmírně důležité“? Mnohdy cítíme povinnost vzájemně se setkávat a poznávat už jen z toho důvodu, že chceme rozpustit nenávisť a přispět svým aktivním podílem k zastavení nesmyslných religiózních konfliktů a válek. Už i tento jeden důvod je dostatečně pádným argumentem. Druhým důvodem je skutečnost, že dávné duchovní

formulace jsou čím dál víc mimo kontext psychiky současného člověka a přestávají ho plně oslovovat. Religiózní systémy byly nositelem morálního kodexu společnosti – a s poklesem vážnosti starých náboženství se i celá etická struktura společnosti začala zřetelně rozpadat. Třetí důvod by zněl asi takto: často mám pocit, že v oblasti vzájemného ujasňování jsme součástí něčeho mnohem většího, součástí dalšího kosmického vývoje a že naším vzájemným angažmá vlastně připravujeme půdu pro příští plně osvícenou bytost globálního významu – a to mě inspiruje nejvíc. V této šťastné představě se tedy pouštím na další procházku s Bibli v podpaží.

PŘÍTOMNOST BEZ DLUHŮ

Když jsem se probíral starými výpisky, opět na mě dýchl ten obrovský formát klasické duchovní cesty – to, s čím se člověk již v dřívějších dobách setkával jen velmi zřídka a co v současné době na Západě jakoby snad už ani neexistovalo – nanejvýš tak ve formě jednoho údobí v životě nemnohých jedinců. U plných intenzit duchovních cest se vlastně vůbec nedá říct, že by původní nauka (ať křesťanská nebo buddhistická) byla víc určena pro tento život nebo pro život příští. V té

Kongres v Budapešti

plné intenzitě je to jen jedno bytí, jedna orientace, kdy každý moment času je příslušně naplněn-splněn, kdy tedy nevzniká skoro žádný „dluh“ vůči pravosti, pravdě a Veškerenstvu, kdy žití nezanechává žádnou žiznivou stopu, kdy tudíž nevzniká ani žádná zatěžující karma. Pane jo!

„Vezmi svůj kříž a následuj mne“ nebo zase v Buddhově nauce plnočasová praxe kontroly smyslových vstupů a myšlenek, aby nevyvstala nenávisť, chtivost nebo zabřednutí do nějaké vlastní mentální představy, spolu se soustavnou praxí přehledu, nadhledu a jasného uvědomování (satipatthána) – to vše má s plnou intenzitou té které cesty opravdu mnoho společného – nejsou-li to již plné cesty samy. Nejsou zcela stejné, ale obě vyžadují celého člověka, celé jeho angažmá. Jasně je jedno: obě cesty mají člověka pročistit a uvolnit z pozemské omezenosti, zaklíněnosti a zúženosti do pouhopouhé člověčí materialistické interpretace reality, která většinou vede k bolestně nesprávnému životnímu postoji. V obou případech plná buddhistická i křesťanská cesta bude direktně spojena s radikální změnou životních hodnot a velmi výrazným novým uspořádáním priorit – bez tohoto se ani Buddhovu ani Ježíšovu plnou cestu nepodaří udržet ani po jediný den. Nová životní orientace pochopitelně také znamená vstup na zcela jinou kvalitu a styl prožívání: příjemné a nepříjemné přestává řídit náš život. Místo toho převezme řízení dynamická moudrost spolu se soustavným rozlišováním prospěšného a neprospěšného, později už jenom cesty a ne-cesty.

Co vlastně Ježíš mínil tím „svým křížem“ nám napoví spíš cit než rozum. Můžeme v tom vidět úhrnnou jedincovu nedokonalost spojenou s nedokonalostí celé lidské existenční situace. Někdo ve dvoubřevnovém „kříži“ bude zase tušit lidskou rozpolcenou přirozenost s částí zvířecí i božskou. Ale snad nejvíc bych za tím „křížem“ viděl naši vlastní mentální zátěž našich osobních nevyřešených posedlostí, závislostí, nenávistí, temných

sklonů a destruktivních emocí. A Ježíš neinstruuje tento „kříž“ odhodit, schovat nebo se mu vyhnout, nýbrž přijmout, vzít ho sebou a vystavit transformaci, pracovat na něm. V této formě by mi křesťanství dávalo významný smysl a stejně jako buddhismus nebylo pouhým úletem do čistých mentálních sfér.

Jednu důležitou okolnost bychom si ale měli doplnit. Ježíšovo označení ať už objektivních světských trampot nebo osobní psychologicko-karmické zátěže jako „kříž“ má evidentní negativní významový odstín. Chtěl bych zde silně zdůraznit, že oproti trpnému přístupu k naší nesnadné situaci, ať už je jaká chce, prospěšnější bude právě opačně, aktivní, pozitivní, rozhodné, kurážné, inspirované vykročení správným směrem.

OSTUDA EGA

Takže jsme zmínili druh života řízený pouze příjemnými-nepříjemnými pocity a ulpělostmi oproti druhu života, který je primárně řízený citlivostí k tomu, co je prospěšné a neprospěšné. Prospěšné začne být příjemné až teprve na vysokém stupni pročištění. Normálně platí, že čím primitivnější verzi příjemna a nepříjemna je člověk řízen, tím víc je nesvobodný, tím víc je upoután a unášen. Řídící faktor příjemna a nepříjemna sahá velmi daleko. Mnoho osobního pokroku, jak civilního tak i duchovního, spočívá prvně v kultivaci dobrého „vkusu“, tak člověk ještě dlouho bude ovlivňován příjemnem a nepříjemnem; nicméně dobrý vkus nebude tak poplatný laciným smyslovým požitkům. Svoje příjemno si bude čerpat z mnohem lepších zdrojů: z mentální čistoty, krásy, vysokých humánních hodnot a z vyšších oblastí vědomí.

Ale pozor: v duchovních směrech nejde primárně o to, aby se člověk cítil dobře. Mnohem spíš jde o realizaci a žití hlubší bytostné pravosti – snad by se to tak dalo říct. Naše pohodlnost se možná zeptá: „A proč to všechno, když je to tak

náročné?" Odpověď se stáčí se do kousavé poznámky: „Tak si žij něco lepšího, ty chytroši!“

Jasně je, že když budeme žít nepravě, ledabyle, egocentricky, lživě a zpěkládaně na několika úrovních, že úroveň života i našeho utrpení bude hnusná. Když budeme žít ve směru na vnitřní kultivovanou pravost, dá se předpokládat, že naše eventuální trýzeň a nespokojenost se jen tak hned nezmenší, dostane ale zřetelný smysl: stane se cvičební příležitostí, cvičebním materiálem, stane se brouskem našeho vhledu a poznání. A postupně celá bytost se začne trefovat víc sama do sebe, do podstatnějších vrstev vlastního bytí. Možná, že jste očekávali víc; já se ale obávám, že tímto jsem již vyjádřil to hlavní, co praxe intenzivní duchovní cesty přítomnému životu zřetelně dává a co sám za sebe mohu zodpovědně potvrdit. Všechno další, jako například celá oblast duchovních zážitků, vysoké mentální čistoty, blaženosti a zářivých realizací jsou jistě důležité ozdoby našeho životního vánočního stromečku, ale s přibývajícím zkušeností o nich mluvím spíš méně. Pokud nebyla pojata a zažita celá platforma nauky, skutečný trvalý transformační význam „převratných“ zážitků a realizací totiž nemusí být valný a často svádí jen k dalšímu ulpění. Existují duchovní směry, kde osvícení není chápáno jako hlavní cíl cesty a je bráno spíš jen jako vedlejší projev jistého pokroku. Pravdou zůstává, že za pravé osvícení by se ego mohl jedině stydět.

Ale to jsme nyní mluvili o plné intenzitě duchovní cesty. Rád ji zmiňuji, aby se ostatnímu pojednání, které bývá méně náročné, dostalo správného zarámování.

V současné době se víc než často setkáváme s prezentací některých součástí duchovní praxe k účelu harmonizace života, jeho zvládnutí a vyvážení, k nalezení životní radosti atd.... Mezi námi děvčaty, jedná se spíš o dobře sestavené reklamní slogany adresované lidem současné konzumní kultury. Podobné pojetí řadí duchovní cestu do oblasti terapie – a je-li to opravdu všechno, co je

nabízeno, tak to skutečně není fér. Samozřejmě, není to ani žádná direktní lež, ale připodobnil bych to k reklamě, která inzeruje mikroskopy jako vhodné nástroje k zatloukání hřebíků: takový menší mikroskop se dá výborně uchopit za tu zadní část...

Na druhé straně je také pravdou, že skutečně pokročilé duchovní bytosti se někdy rády zařadí do člověčí společnosti a vedou docela normální vyrovnaný (anebo docela normální nevyrovnaný) civilní život. Oni jsou „průchodní“: naučili se být ‚někdo‘, ‚nikdo‘ anebo ‚kdokoliv‘ – bez zádrhelů, podle situace, kdykoliv a kdekoliv. Jejich ego je průchodné, ‚husa už není v láhvi‘, jak by řekl zenový mistr. Rozdíl mezi terapií a duchovní cestou myslím začíná být zcela zřetelný. Uvědomme si následující: „společensky selhat“, jak se tak někdy říká, je z pohledu plné duchovní cesty zcela neutrální – a někdy i docela ok. Ale pozor: tato úvaha se týká jen té plné duchovní cesty, kdy vše ostatní je vedlejší. Pro velkou většinu z nás je tomu spíš naopak: vedlejší věci jsou pro nás nejdůležitější a duchovno je jenom doplněk. Pro takovou životní orientaci platí jiné priority a jiná kritéria, do popředí se dostává světský druh nazírání, život začínají ovládat jiné principy.

PLOCHÁ HIERARCHIE VEŠKERENSTVA

Některé pasáže Nového Zákona mi toho mnoho neříkají, zato většina Ježíšových výroků se mnou rezonuje ať už přímo nebo nepřímou. Pro mne osobně celá křesťanská nauka nejvíc ožije, když si místo biblického mythologického pojmu „Bůh“ nebo dokonce „Bůh Otec“ dosadím soudobě znějící výraz „Vyšší Skutečnost“, „Předřazená Skutečnost“ nebo dokonce „Absolutní Skutečnost“. Původní ústřední téma víry nebo nevíry v Boha uvolněně transponováno do řeči soudobého člověka se znovu objeví v rozhodující otázce, jestli kromě lidmi vnímané reality existují i další roviny a intenzity skutečnosti. „To jistě ano“, odpovíme bez velkého váhání. Že by

lidská relativní skutečnost byla v celém Veškerenstvu to jediné co existuje, je myslím i z vědeckého pohledu naprosto nepravděpodobné. Ale jak potom vypadá celá struktura skutečnosti, když se vymaníme z lidské omezenosti? Existuje vyšší, předřazená skutečnost, neřku-li absolutní skutečnost, která by svým zářícím skvostným charakterem alespoň částečně odpovídala symbolické řeči dávných (nebo i současných) představ Boha, Nirvány apod.?

To je otázka za milión dolarů. Skutečné důkazy o existenci vyšší předřazené či absolutní skutečnosti budou váznout podobným způsobem jako již vážly racionální důkazy o Boží existenci. V tom se ani dnes zas tolik nezměnilo. Jako odpověď máme jen to, co máme: hodně prázdné ruce, různá přesvědčení, tušení, různé náznaky, odkazy a dohady, víru nebo nevíru, snad i částečné vhledy a nepříliš jednoznačné osobní prožitky.

S buddhistickou původní nepersonifikovanou Nibbánu je situace o poznání snadnější. Buddha sám definuje Nibbánu jako „to nejvyšší“ (anuttara, para), nestvořené, nepodmíněné (asankatha), nekonečné (ananta), mimo dosah logiky a myšlení (atakkávacara). V učení o něco pozdější Abhidhammy Nibbána je definována jako „nejzazší“ nebo „absolutní realita“. Tato je pak dána do kontrastu s realitou běžnou lidskou, tzn. interpretovanou, pojmovou, o které Buddha v jednom textu uvádí, že v poslední podstatě je to chiméra, prázdné mámení, bubliny na řece Ganzee.

Pozdější mahajánový buddhismus v tomto bodě nauku velmi citelně pozměnil. O Nirváně mluví jen málo, zato zavádí učení trojí podstaty Buddha:

- 1) tělo esence (dharma-káya) – kosmická absolutní podstata Buddha – něco jako Buddhovská zářekonečně pronikající celým Universzem,
- 2) tělo společné blaženosti (sambhoga-káya), kde se Buddha manifestuje věřícímu jako nebeská bytost;
- 3) tělo transformace (nirmāna-káya), čímž je míněn Buddha, který se narodí a učí na zemi.

Inspirační síla personifikovaného nejvyššího ideálu je citům jistě přístupnější než nadosobní Nibbána původní nauky. Pokud dodržíme přijetí trojího útočiště (Buddha-Dhamma-Sangha) a nepozměníme si jej na pouhé útočiště k Buddhovi, a pokud rozvedení Buddhovské podstaty do tří dimenzí nás silně inspiruje, pak si ho jistě můžeme začlenit do svého srdce. Historický Buddha by se pod to asi nepodepsal... (on by se ale ve svém čase nepodepsal i pod mnoho dalších věcí, které mu jsou dnes připisovány. Na druhé straně, že by dnes učil a formuloval věci dost jinak než tehdy je také zaručené – takže zachovejme střední cestu).

Uvádím zde tuto součást mahajánového učení hlavně proto, že je křesťanskému pojetí rozhodně blíží než původní buddhismus. Svým charakterem tvoří tak trochu most mezi těmito jinak těžko srovnatelnými systémy. V mahajáně tedy nejzazší

realitou je především absolutní Buddha, přičemž Nirvána, Buddha a Dharma jsou tam výrazy vysoce spojené. V druhé formě podstaty Buddha (= sambhoga-káya) původně nadbytný princip (= dharma-káya) je schopen nabrat personifikovanou nebeskou formu. Také u třetí bytostné formy Buddha (= nirmána-káya) se jistě paralely s křesťanstvím nedají přehlédnout. K tomu už jen malé doplnění, že první zřetelné formulace mahajánového buddhismu se objevují ve skoro stejné době jako křesťanství. Vysoce zajímavé na mahajánovém pojetí trojí podstaty Buddha je to, že ve všech třech formách se jedná o různý výraz jedné buddhovské podstaty, což zřetelně a zajímavě zplodňuje celou tuto hierarchii. Hierarchie zůstává: vše světské je v poslední instanci iluzorní, jen absolutní podstata je pravá, ale všechny tři projevy podstaty jsou v jistém smyslu stejně důležité – to je vysoce nový (a vysoce diskutovaný) aspekt mahajány. Samsára je Nirvána, Nirvána je samsára, učí mahajána. Implikace jsou tak dalekosáhlé, že spolu s nově formulovaným učením Neduality by bylo spravedlivější mluvit o zcela novém učení než o Buddhově nauce. Lze to srovnat rozdílem učení Starého a Nového Zákona.

Ale zpět k otázce existence Vyšší a Nejvyšší Skutečnosti. Ve všech duchovních a religiózních systémech, i přes všechnu jejich vzájemnou různorodost, zní odpověď na tuto otázku zcela jednoznačně: Ano, Veškerenstvo obsahuje různé roviny skutečnosti a dokonce i různé „intenzity“ (= stupně pravosti) skutečnosti. Za hranici lidského vnímání se nalézá tolik rozloh a hierarchií skutečnosti, že v tom všem je nejen možné, nýbrž i pravděpodobně dlouhodobě zabloudit. Vlastně celý kruh buddhistické samsáry není nic jiného než nekonečné bloudění. Já osobně jsem si našel Buddhovu nauku, o které jsem jasně přesvědčen, že nás z toho pobláznění vede ven.

ZBLOUDILÉ VĚDOMÍ ČLOVĚKA

Ať „vyšší“ nebo „absolutní“, mám na mysli Skutečnost, která člověčí „já“ ve všech kategoriích a dimenzích naprosto přesahuje. Jestli můžete souhlasit s touto volnou definicí duchovna, pak se otvírá přístup k nedohlednému prospěchu, který člověku nabízí všechny velké duchovní systémy.

Často mluvím o otevření duchovní dimenze mysli. Mám tím dalekosáhle na mysli právě toto uvědomění, že skutečnost, jak ji známe, má silné iluzorní a neuspokojivé složky a že existují stupně skutečnosti, kde je tomu velmi jinak. A nemusí se nutně jednat jen o nějakou jinou dimenzi existence nebo posmrtnou situaci (i když to také!). Velmi jiné stupně prožívání jsou realizovatelné již i v lidském formátu existence – a já si troufám doufat, že většině z nás jde o to obojí.

Pro nekonečného skeptika, kterému jeho skepse asi nějak dělá dobře, se existence vyšší předřazené skutečnosti nedá direktně dokázat. Toto téma i v nejmodernější formulaci zatím i nadále zůstává oblastí vlastního pocitu, intuice, víry, náhlých průhledů a probuzení. Ale pár kritických úvah o postavení a autoritě našeho světského „já“ a tomu odpovídajícího „světa“ bych sem přece jen zařadil.

Když pochopíme hlavní princip čehokoliv, pak i další, s tím související věci se stanou velmi rychle jasné a zjevné. To je obecná zkušenost. Už sama obtížnost, se kterou se dobíráme tak fragmentálních odpovědí na otázky tak zásadní jako např. „proč tělo žije“ mi naznačuje, že lidská mysl dalekosáhle mívá něco centrálně podstatného.

Jako malou ilustraci hloubky našeho „bytí vedle“ nám může posloužit např. soudobý medicínský pohled na živý organizmus: lidské tělo sestává přibližně z 10 biliónů buněk. Miliarda má devět nul, bilión tedy dvanáct. Každá buňka má jednak svůj individuální život se svým vznikem, vývojem, s přijímáním výživy, regenerací, svou charakteris-

tikou, vnitřní organizací, rozmnožováním-dělením, s určitou délkou života a zánikem; zároveň ale i jasné zařazení do nesmírně komplexního celku celého organismu, kde buňky jednoho typu svojí pouhou existencí zastávají důležitou funkci.

Kdybychom si buňku přirovnali k člověku, teprve úhrnná populace několika tisíců zeměkouli by odpovídala svým počtem buňkám jediného lidského těla. Jaká vnitřní „intelligence“ dokáže udržovat relativně přizpůsobivý a flexibilní řád celého tohoto nesmírného „kosmu“ v relativně spořádaném chodu se zdá být totálně nejen mimo naši znalost, ale i představitost – a přece, jakýmsi „zázrakem“ jakoby sedíme u několika málo řídicích pák tohoto gigantického kosmického korábu, z jehož smyslu a podstaty nerozumíme vlastně vůbec nic, o kterém přesto stále říkáme, že je to „moje tělo“. I samo osobní „vlastnictví“ celé této gigantické formace je nanejvýš spornou záležitostí.

Všechny buňky těla různě komunikují s ostatními buňkami a to nejen pomocí neurálních impulsů. I neuvěřitelně komplexní imunitní systém těla spočívá ve vzájemné komunikaci buněk. Říká se o něm, že je to druhý mozek těla. Lymfocyty – druh buněk imunitního systému, spíš známý pod souhrnným názvem ‚bílé krvinky‘ – produkují přes deset milionů rozdílných ochranných protilátek. O komplexitě dalších tělesných funkcí, jako např. regeneraci organismu, raději ani nemluvě. – A je to tak: o celé nesmírné vnitřní orchestraci direktního nositele našeho života skoro nic nevíme a nic z toho nevnímáme. Určitě nebudeme pochybovat, že kdybychom se osobně pustili například do trávení naší večeře, rychle by to končilo totálním pozvracením; cvičný úkol zahojit oděrku na loktu vlastními silami by bezpochyby končil na hřbitově. Do čeho jsme se to vůbec namočili?! Pětadvacet milionů buněk se dělí v lidském těle každou vteřinu. Jedno prosté dělení jediné buňky, kdy se vytváří kopie chromozomů i točivé molekuly DNA (ve které je prý zakódován plán celého těla), by-

chom sami nesvedli ani do smrti smřoucí. Naše vědomé pozemské „já“ se dá přirovnat k dítěti sedícímu ve velitelské kabině atomové ponorky (naštěstí ty červené knoflíky jsou docela dobře zajištěny).

Z toho celého vysvitá, že naše vědomí se rozvinulo do jakési totálně postranní oblasti našeho bytí, takže právě to podstatné a centrální zcela a neustále míváme. A ta otmělost člověka¹, který se svým blikotavým „já“ se chce považovat za měřítko věcí a centrum Veškerenstva!

Radostná, otevřená pokora je skutečně asi ten nejpřiměřenější, nejzdravější a pravdě nejdopřidajícější životní postoj.

Díváme se do zrcadla a myslíme si, že vidíme sebe. Starý houby! Co vidíme, jsou jen odražené světelné paprsky od nesvrchnějších vrstev molekul a buněk obličejové pokožky. Totální povrch! „Sebe“ v zrcadle rozhodně nevidíme. A tak je tomu se vším².

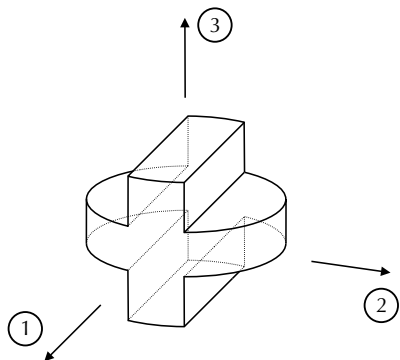
KOORDINÁTY VĚDOMÍ

Při jedné přednášce na Filosofické fakultě v Praze jsem zavedl pojem „horizontální a vertikální mysl“. Je to zase trochu jiný nájezd na naši neujasněnost – zase z jiné strany. Horizontální mysl je míněna rozloha naší světské konceptuální mysli, to znamená rozloha a kvalita našich vědomostí, schopnost s nimi pracovat, je uplatňovat – je to celá ta oblast našeho pojmového a myšlenkového prožívání. Hlavním charakterovým rysem mentálního zakotvení v této rovině je jasné

¹ Občas si vymyslím nová slova, když dovolíte.

² Podle esoteriků okolní svět je tím skutečným zrcadlem, kde shlédáme především sami sebe. V tom je zaručeně kus hluboké moudrosti. Rozhodně věci, které nás na okolním světě popuzují a dráždí, výmluvně poukazují na náš vlastní zátěžový materiál. A mahájána k tomu říká: „Ti, zrození z Buddha, uvidí, že svět není nic víc, než mysl sama...“

vyčlenění individuality ve formě sebestředného ega – ať už se jedná o harvardského profesora s velkou horizontální myslí anebo o zemědělce s intelektem pravděpodobně menším. Zcela nezávisle od rozlohy horizontální mysli je v každém z nás i silný potenciál vertikální mysli. Tím je myšlena schopnost a potřeba se z pouhých pojmů a mentálních interpretací vynořit a probudit se do čistších a pravějších úrovní bytí a vědomí. „Čistota“ je ale v tomto případě brána buddhisticky, což znamená větší a větší absence klamu a mámení (a nikoliv pouze větší a větší absence zloby a zla). Vertikální osa mysli (vědomí) pak symbolizuje celý duchovní vývoj, který zpravidla začíná „dole“, což znamená v té typicky lidské popletené člověčí situaci plné projekcí, zmatku,

zacpaností, chtivostí, chytračení, nedůsledností, sebezposedlostí a pod., a který by se měl vyvíjet do čím dál vyšších rovin ujasnění, vhledu, uvolnění, harmonie, sebestřoty až po plné Osvícení a pravou Nibbánu. Každý máme nějaké zážitky, každý jsme zažili alespoň krátké chvíle vnitřní krásy, jednoduchosti a harmonie, kdy vše bylo zcela v pořádku tak, jak to bylo. Všimli jste si, že při tom nebyly v mysli skoro žádné myšlenky? Žádné myšlenky nebyly potřeba! To tíživá sebestřednost se na chvíli uvolnila a naše mysl se – obrazně řečeno – dočasně posunula po vertikální ose kousek vzhůru. Je to velmi jiný zážitek radosti, než když

ego oslavuje svoji promoci a povýšení. Charakteristikou vertikálního posunu mysli je právě úbytek klamu, úbytek pojmů a interpretací, zmenšení deformací, víc pravosti, přirozenosti a volnosti, eventuálně i jistý vhled do funkcí a zákonitostí Veškerenstva – to ale není povinný průvodní jev. Rozlehlost horizontální mysli je pro duchovní cestu zcela nepodstatná. Ba zdá se, že v rozsochaté horizontální mysli je o to víc výklenků a zákoutí, kde se ego rádo zachytí a ne a ne pustit. Přesto, horizontální mysl je pro duchovní cestu důležitá. Ať velká či malá, měla by být zdravá, ucelená a dobře fungující. Jen v takovém případě se pak tato důležitá základna (plus celá lidská sféra existence) stane konstruktivní platnou součástí očištěného bytí.

Ale nějak jsem se zapovídal. Nerad bych ztratil původní téma.

EVANGELIA Z POHLEDU DHAMMY³

Když maximálně uvolníme chápání biblických výroků a přistoupíme k nim jako k monumentálnímu symbolickému zobrazení některých důležitých zákonitostí Veškerenstva, pak se Bible otevře na úplně jiné straně, než jsme zvyklí a my začneme vnímat tu nečekanou hloubku moudrosti zakódovanou ve starých textech.

Když jsem se probíral svými výpisky, znovu jsem byl překvapen, kolik biblických pasáží se vztahuje k zákonitostem, které buddhismus označuje pojmem karma a vipáka. Většina z „Božích přikázání“ starého zákona nejsou z buddhistického

³ Následující pasáže nejsou pokusem o mezináboženský dialog – pro takový účel zde bude křesťanství zastoupeno příliš jednostranně. Tento článek je psán především pro ty, kteří inklinují k buddhismu (ty by to mělo posílit) anebo k materialismu (ty by to mělo probudit). Kdo by se chtěl plně seznámit s poselstvím a vnitřní silou Ježíšova učení, ten se musí nutně obrátit na pravé křesťanské zdroje – to je jistě samozřejmé.

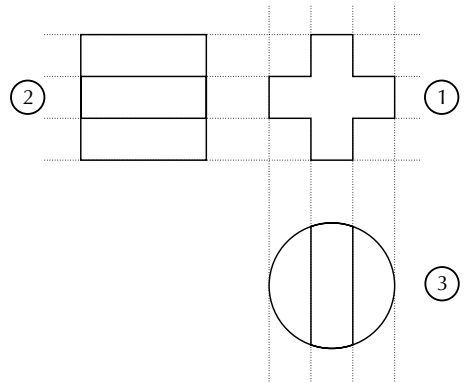
pohledu ani tak Boží nařízení jako spíš dobré rady, jak se vyhnout špatné karmě a jejím strastiplným následkům. Celý pojem „hřích“ je v principu jen jiné označení pro neprospěšnou karma. A špatná karma je zase buddhistické označení pro potenciální „zádrhel“ – zábranu, která mimo různých nežádoucích následků navíc zatemňuje mysl a brání vstupu do čistších a volnějších rovin vědomí.

Idea „Božího soudu“ a odplaty na věčnosti z buddhistického pohledu se dá volně chápat jako personifikované zobrazení procesu přerození. Ani ne tak Bůh či Svätý Petr, ale člověková karma určuje v buddhistické nauce úroveň existenční sféry následujícího života.

Taktéž poznamenání „dědičným hříchem“ z pohledu buddhismu bude jistě bráno jako karmické dědictví z minulých existencí: bytosti, jak jsme se jistě mnohokrát přesvědčili, se nerodí nepopsané. Velmi brzo po narození se u dítěte začnou projevovat tendence, sklony a vzorce reakcí, které mají vliv na vývoj a průběh života. I malé dítě si přitáhne, co mu karmicky přináleží. V podrobnějším pohledu by se symbolika „vyhnání z Ráje“ a pojem dědičného hříchu mohly v rámci buddhismu chápat jako hromadný karmický skluz a karmické zhoustnutí, které se v bytostech pak projevílo ztrátou neduální mysli a vznikem ega.

Z pozice buddhismu – i života – je také zajímavá pasáž Matouš 7/1: „Nesudte, abyste nebyli souzeni. Jakým soudem soudíte, takovým budete souzeni.... Pokrytče vyjmi nejdříve trám z oka svého a potom prohlédneš, abys mohl vyjmouti třísku z oka svému bratru“. Překrásná pasáž. Z Buddhových slov ale jakobychom slyšeli opak: citlivé rozlišování prospěšného a neprospěšného je moudrost; karmický následek moudrosti je ještě větší moudrost. Jenže Ježíš zde nemluví o cvičení moudrého rozlišování nýbrž o egocentrickém posuzování a kritizování událostí, do kterých správně nevidíme, do kterých eventuelně nevidíme vůbec. „... Jestliže vnímáme jenom malou část pravdy, počínáme si ale jako bychom věděli všechno – to je

velmi nesprávný postoj, takový přístup může způsobit mnoho škody a utrpení....“ A nejen to. Ježíš tady potvrzuje, že to, jak se nám jeví okolní svět, je vlastně výmluvný obraz našeho vlastního srdce v zastoupení. Jak posuzujeme a odsuzujeme okolí a svět, tou samou intenzitou vlastně posuzujeme a odsuzujeme sami sebe. Buddhismus by k tomu již jen doplnil, že existují dva různé druhy posuzování: ten nežádoucí, spojený s nelibostí, tedy ten, který pramení z ega a ten prospěšný, pramenící z moudrosti a citlivosti k okolí.

Druhá část výroku s tím trámem v oku je navíc výborným nástínem toho, čemu soudobá psychologie někdy říká „negativní projekce“. Vzpomínám si na jedno období v mé praxi meditace, kdy ve mě vyvstalo silné přání se všem lidem omluvit. Oproti mému dřívějšímu pocitu jsem najednou viděl, že všichni lidé jsou v podstatě zcela v pořádku. Meditativní stav se pak vyvinul dále do zření, že s tímto celým světem v principu je a vždycky také bylo vše v pořádku. Byl to velmi silný meditativní zážitek, který časem trochu zeslábl, ale nikdy se již nevrátil do předešlého zatmění. Trám v optice byl zmenšen. Síla mé dřívější negativní projekce musela být nebetýčná. Tu a tam nyní potkávám lidi podobně potrefené, jak tomu bylo dříve u mě – a nebývá to příjemné setkání. Ale docela často nyní také potkávám lidi, kteří mají v očích občas nějakou tu laťku nebo prkénko, ale

v principu žijí pozitivně a jdou volně životem. V buddhismu jsem si nevzpomněl na žádnou pasáž, která by sílu lidské projekce popisovala tak trefně, jako Ježíš. Dhammapada 50 dává chronickým kritizáčkům obecněji formulovanou radu: „Nikoliv na to, co jiní učinili nebo co neučinili, nýbrž na to ať každý hledí, co sám vykonal a co nevykonal“.

Jiná známá pasáž je Matouš 6/14-15: „Odpouštějte – a bude vám odpuštěno. Neodpouštějte a nebude vám odpuštěno.“ Podobně Lukáš 6/38: „Dávejte a bude vám dáno; dobrou natlačenou míru vám dají do klína. Neboť jakou měrou měříte, takovou vám bude naměřeno“. Řekli bychom, že to je vlastně zákon karmy v nejjednodušší formulaci: Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. s pokrokem na duchovní cestě se ale začne původně jednoduchá rovnice posouvat a nároky na nás začnou kvadraticky stoupat. Pozor! Temnota se také snaží o zachování svojí „vyváženosti“.

Jak zacházíme s naším okolím, tak bude naše okolí zacházet s námi. To si můžeme i zajímavě otočit: jak okolí s námi zachází je vlastně zajímavá ilustrace toho, jak my zacházíme s okolím, aniž bychom si toho mnohdy byli vědomi. Nemusí to být přesná rovnice, ale obecně vzato, naše okolí je pravdivé zrcadlo.

Matouš 7/7: „Proste a bude vám dáno; hleďte a naleznete; tlučte a bude vám otevřeno.“ To není jenom útěcha pro ty, kteří ztrácejí naději – i když síla povzbuzení je v těchto slovech nesmírná. V jistém rozsahu tato slova platí i ve světské realitě, nejvíc ale na duchovní cestě, na které nesmírná, neoblomná, nekonečná trpělivost tvoří to nejzákladnější vybavení. Ono je v tom ale víc. Když o něco požádá čisté srdce, jako by se celé Veškerenstvo dalo do pohybu. Když požádá ego, jako kdyby celý zámek obrostl trním. A opět: na duchovní cestě nároky porostou se čtvercem.

Vzpomínám, jak jednou před mnoha lety jsem se propadal do nekonečné nicoty a záhuby a jedinkrát v životě jsem v té kritické době vyslal sku-

tečnou žádost o pomoc do celého Veškerenstva. Ani lísteček trávy se nehnul. Sportovní potápěč dostal ve větší hloubce silnou křeč a nemohl se hnout, jen viděl na náramkový přístroj, jak mu dochází kyslík. Mentálně silně volal o pomoc – a delfín ho odtlačil až na břeh. Velký světec Ramana Maharši umíral na rakovinu. Lidé ho nakonec přemluvili, aby kvůli jejich prospěchu požádal božstvo o prodlení. Božstvo se mu vysmálo a vynadalo mu, co si o sobě myslí. (Promiňte, jestli jsem si nezapamatoval tuto skutečnou příhodu zcela přesně – je to už mnoho let, co jsem to četl.) Jedné dobré organizaci jsem před mnoha lety dal všechny peníze, co jsem měl a do výplaty byl ještě týden. ‚Tak budu o hladu, co má být.‘ V poledne někdo zvoní. Když přicházím k částečně proskleným domovním dveřím, vidím obličej přítele, který ještě před tím, než jsem vůbec otevřel, silně mával stofrankovou bankovkou nad hlavou (tehdy to byly peníze): vzpomněl si najednou, že mi je dluží – já na to již dávno zapomněl. Ježíš na kříži: „Pane, proč jsi mne opustil?“ – Ani stopa odpovědi.

SPRAVEDLIVÁ NESPRAVEDLNOST

V knihách Nového Zákona se Ježíš často zmiňuje o spravedlnosti a nespravedlnosti: nespravedlnost a bezpráví trpěné pro pravdu bude po smrti vrchovatě odměněno. V kázání na hoře Olivetské, které je jedním z nejsvatějších a nejproslulejších míst Evangelii, Ježíš vyslovuje velká blahoslavení těm, kteří trpí bezpráví pro Ježíšovo učení a žijí po spravedlnosti. V buddhismu pojem nespravedlnosti téměř neexistuje – dost obdobně jako necítíme nespravedlnost ve fyzikálních jevech – i kdyby se jednalo o výbuch a zánik celé sluneční soustavy.

Zdálo by se, že jsme narazili na jeden ze základních rozdílů zmíněných nauk. Brzy uvidíme, že je tomu jinak. Protože se ale jedná o velice důležité téma s nebývale dalekosáhlými implika-

cemi, bude prospěšné se na předmět podívat důkladně.

Karmu plodí osobní vůle, záměr, motivace. Karma je to, co zůstáváme přítomnému momentu dlužní k dokonalosti; tento „dluh“ se různě kumuluje a přechází i ze života do života. Zároveň ale probíhá i zvrtný proces projevu karmického potenciálu: karma se v rámci možností projevuje (a spotřebovává) ve formě vipáky (= následku, plodu) – vipáka je právě to, co vytváří naši životní situaci, vipáka je to, v čem se nalzáme. Jak na tuto situaci reagujeme, tím vzniká nová karma. Plně osvícení a duchovně dokonalí s životní situací rezonují, nejednají na základě sebectrického „já“, nýbrž na základě vlastní přirozenosti, moudrosti a soucítění. U nich se netvoří žádná závažná karma.

Učení karmy ve své podstatě nenechává mnoho prostoru pro nějakou skutečnou nespravedlnost: co se člověku přihází si každý v principu také zaslouhuje – v dobrém i špatném. Karma dokonce jistě okolnosti života přitahuje. To, co se nám děje, je zároveň výběrovou příležitostí

k vlastnímu růstu: Karma nás opakovaně bude konfrontovat s tím, co jsme správně nezvládli. Dokud jsme totiž něco nezvládli, tak na to reagujeme chtivostí, odporem nebo nejasností (vytěsněním, omezeností, zmatkem, strachem, oblouznutím, nevěděním) a tak vytváříme stejnou karmu, která – až uzraje – nás bude znova konfrontovat s nezvládnutou situací. Dobré, že? Správné zvládnutí a integrace situace pak bude znamenat „splacení dluhu“ – ta specifická karma tím také bude končit.

Na druhé straně Ježíš mluví o nespravedlnosti jako o zjevné skutečnosti, připravuje svoje učedníky na nespravedlivé pronásledování. Samo ukřižování sice často provokující, v podstatě ale nesmírně čisté a svaté bytosti je vlastně absolutním vrcholem nespravedlivosti. Ježíšovo ukřižování a zmrtvýchvstání je silný duchovní symbol, který tvoří jeden ze základů nejrozšířenější duchovní nauky světa. Chce učení karmy k tomu říct, že si Ježíš ukřižování zasloužil? Zní to absurdně; buďte si ale jisti, že asijsí religiozni učenci by s takovou odpovědí neváhali ani vteřinu. Uvedu

Olej – Aleš Hrubý

příběh ct. Mahá-Moggallány, druhého hlavního žáka Buddha, známého nejvíce pro jeho nebývalé schopnosti zázraků. Nájemní vrazi mu usekali všechny okončety, on se s pomocí svých posledních sil dostavil do přítomnosti Buddha, kde přešel do finální realizace parinibbány – jeho tělo zemřelo. Komentáře k tomu vysvětlují, že Moggallána v dávné a dávné minulosti zabil své rodiče a že takto silná negativní karma nakonec našla projevení i v plně osvícené a čisté bytosti. Podle Džátak (které ale nelze brát doslovně) sám Buddha v jedné dávné existenci prý byl obáváním lupičem.

Naprostou pravdou zůstává, že o minulých Ježíšových životech nevíme naprosto nic. Osobně bych se ale v tomto případě pocitově přikláněl k jinému nazírání. Mám osobní tendenci vnímat Ježíšův život a smrt jako akt mystického karmického „přelacení“, jehož vipákov-následkem je právě křesťanství, a sice do značné míry fungující křesťanství. (Jestli úplně fungující, to nemohu posoudit.) – Ale prosím vás nikde neříkejte, že mám někdy takhle nekanonické myšlenky, nebo mě buddhisti ještě ukřičují...

Křesťanství si většinu obtížných jevů života vysvětluje paušálně „je to vůle Boží“. Z buddhistického pohledu bychom především uvažovali o vlastní nebo i obecné neznalosti příslušných příčin a zákonitostí. Proč se věci dějí, jak se dějí, není podle Buddha výsledek nějakého předem daného neměnného osudu, není to ani následek vůle nějaké vysoké bytosti, nýbrž volná funkce zákonitostí různých úrovní Veškerenstva. Mohlo by se zdát, že pojem bezprávi a nespravedlnosti je v kontradikci nejen s buddhismem, ale i s vlastní naukou: je-li Bůh-Stvořitel všemohoucí, pak těžko mluvit o nějaké skutečné nespravedlnosti.

Podle mého pocitu se zde ale jedná o pouhou neshodu rovin, ze kterých jsou různá prohlášení učiněna. Pro objasnění zdánlivých paradoxů buddhismus běžně používá nauku různých úrovní pravdy (a křesťanství by ji co nejrychleji (!) mělo

zavést také). Tím způsobem se totiž pohodlně a pravdivě dají vysvětlit všechny zdánlivé nesrovnalosti, kdy světská pravda zní jinak nebo dokonce opačně než ta nejzazší-absolutní. (V buddhismu je podobných zdánlivých protirečích také mnoho – hlavně v oblasti „já“ a „ne-já“.) To, že křesťanství má ve své formulaci zdánlivé logické nesrovnalosti, ale naprosto nesnižuje jeho duchovní hodnotu a význam. Některým lidem na logické učesnosti nauky hodně záleží, jiným spíš naopak. Nezapomeňme, že to nejpodstatnější v duchovních systémech je v nadpojmové oblasti.

Ale ke konkrétnímu případu: když Ježíš mluví o nespravedlnosti, mluví k přítomným lidem a událostem – je to pohled na odvíjení skutečnosti z běžné lidské perspektivy, který je poplatný době a situaci. V podobném smyslu existuje „nespravedlnost“ v buddhismu také, i když to tak nikdy nebývá označeno: v textech se běžně mluví o zpožděném následku karmy. To buddhistické „zpoždění“ je ekvivalent k Ježíšově „nespravedlnosti“.

Tam, kde Bible oznamuje, že bezprávi bude vyrovnáno na věčnosti, tam by buddhismus uvedl, že jakákoliv nesrovnalost bude v řádu funkce karmy a vipáky vyrovnána „na věčnosti“. Vipáka, neboli projevený následek karmy, může mít v řádu buddhistického učení zpoždění nejen do příštího, ale do nesčetného příštího života. Biblická formulace odplaty „na věčnosti“ je vlastně velmi přesná. Veškerenstvo neustále jednou svojí částí pečuje o vyrovnanost.

Pro křesťana je to Boží soud, pro buddhistu jeden ze základních principů přírody a skutečnosti. Přes svých 2500 let buddhismus zní neobvykle moderně, má v sobě sílu vědního postoje; křesťanství má za sebou sílu citu a mýtu. Pozor na to: obojí je velmi silné. Osobně kupříkladu tvrdím, že dobré klasické pohádky se svou archetypální symbolikou a mýtem postihují víc pravdy než soudobé učebnice nukleární fyziky!

V řádu ploché hierarchie skutečnosti bych naši procházku s Biblií shrnul takto:

Buddhismus předkládá maximální nauku obraceje se ponejvíce k absolutní úrovni skutečnosti; křesťanství předkládá maximální nauku obraceje se ponejvíce k božské – personifikované interpretaci skutečnosti. Nikdo by neměl zůstat viset na slovech, pojmech a formulacích; každý by měl jít ve své praxi za nejvyšším obsahem nauky. – Ejhle a uží: i setkala se tu naučení různá opětovně v zastřešení jediném...

Tím jsem ale téma nespravedlnosti nedo- končil.

NESPRÁVNÁ APLIKACE DUCHOVNÍCH NAUK

Ježíš posvětil ty, kteří trpí bezpráví a nespravedlivost pro pravdu a pravost. V kontextu doby a situace to tak jistě bylo správné. Možná, že to je tak správné i dnes, ale otázky okolo použité formulace v současné době rapidně rostou: kdo dnes opravdu může říct, že hájí nejvyšší pravdu a pravost a nikoliv pouze vlastní přesvědčení, vlastní interpretaci, vlastní představu, vlastní chápání nejvyšší pravdy a pravosti??? Jako kdyby základ fundamentalismu byl položen právě zde. Děje se tak neadaptováním dávné formulace do současného způsobu myšlení a vyjadřování. Ale dál: při Ježíšově autoritě samozřejmě nezůstalo jen při duchovní pravdě a pravosti. Lidské ego se velmi rádo chytne takového velkého příkladu a vše, co mu není po vůli, si interpretuje jako nespravedlnost. Protože sebestředná chtivost ega je neuhastitelná, i osobní pocit nespravedlnosti bývá nebetýčný. Z toho pak pochází trvalý psychologický pocit ukřivděnosti, zlého světa, pocit nevinné oběti a nespravedlnosti, což v dlouhodobé perspektivě vede k psychologickým potížím a eventuálnímu zhoršení tělesného zdraví. Asiátům naproti tomu je spolu s mateřským mlékem zároveň upevňován základní pocit kosmické spravedlnosti. To, co vytvořilo tak veliký rozdíl životního pocitu asiata a Západního člověka má svůj kořen ani ne tak v nějakých zásadních rozdílech duchovních systémů samotných, jako spíše v rozdílném způsobu,

jak je nauka formulována a jak je vyjádřena živou tradicí.

Jeho Svatost Dalai Lama vysvětloval překvapeným Západním psychologům, že Tibeťané, kteří byli mučeni okupujícími Číňany, nevykazují téměř žádná psychická traumata. Dokázali se totiž postavit obtížné realitě pozitivně a konstruktivně (např. „tímto utrpením se čistí moje špatná karma“ nebo „nevyplácí se trápit ostatní, karma nám to vrátí. Asi jsem byl v minulosti sám zapleten do mučení lidí a tady toho Číňana to teď čeká také“). s povážlivým oceněním Dalai Lama vyprávěl o mučení jednoho vysokého Lamy, který se při tom obával jen jednoho – pro něj toho nejhoršího: aby ho neopustilo soucitění s Číňany.

Buddhismus na tom ale není zas o tolik lépe. Zde zase nesprávně pochopené učení karmy našlo cestu až do žité tradice celých národů. Jednak jsou to občasně egocentricky laděné kalkulace, které se mísí do motivace dárců. Asijsí lidé přinášející dary klášterům a učitelům mají většinou velmi čisté srdce – a člověk to pozná na jejich vnitřní radosti. Buddhistická tradice jim podporu klášterů dává tak trochu za úkol, ale i tak je v aktech štědrosti cítit skutečnou volnost jejich života. V jisté míře se ale do jejich motivace mísí i sebestředný obchodní charakter. Čistý dar se tak drobátko mění v religiózní „investici“ do karmické „banky“. Příjemci i dárci si to v Asii omlouvají tím, že znalost karmického zákona je moudrost, která právě ještě posílí efekt dobré vipáky. To je ale pravda jen v případě nezištnosti. I středně vzdělaný buddhista ví, že kvalita karmy je závislá především na čistotě motivace. Zde Ježíš se svým „ať levice neví co dělá pravice“ vystihl zákonitost skutečného prospěchu podle mého pocitu hlouběji⁴.

Druhé nesprávné chápání karmického zákona je také spíše asijskou národní specialitou. Jde o fatální omyl, kdy vlastní lenost a necitlivost omlouváme paušální průpovídkou „dyť oni si to zasloužejí!“. Když ale překonáme tato nebezpečí

nesprávné aplikace zákona karmy, dávné učení nám pak otvírá bránu k vysoce kvalitnímu, konstruktivnímu životnímu postoji, kdy přestaneme padat do laciných pocitových pastí jako např. pocitu ukřivděnosti. Uvědomíme si, že nejsme jen beznadějnou obětí okolností, jiných lidí nebo institucí, uvědomíme si zodpovědnost za všechno co děláme, uvědomíme si také, že za sebou máme karmickou minulost, která má silný vliv na odvíjení současné skutečnosti.

V originálních buddhistických textech se budeme často setkávat s postojem, že život je utrpení. Jednostranně nevyvážené pochopení tohoto článku učení by rozhodně vedlo k podobně negativnímu a depresivnímu životnímu postoji jako v případě jednostranně pochopené Novozákonní nespravedlnosti. Zdá se ale, že polovičaté chápání Buddhova učení je v tomto případě výlučnou výsadou některých Západních buddhistů; v Asii se s podobným pojetím naprosto nesetkáme.

Ta větší část Ježíšova učení je právě „bohatá odplata na věčnosti“ a spása. Větší část učení Buddha je nauka o osvobození a Nibbáň. Nauky samy jsou v pořádku; jedná se o deformace v tradici. Možná, že to všechno způsobily ty morbidní sochy Krista na kříži. Kdo s tím vůbec začal? Buddha v různých spodobněních sice nabírá rozličné výrazy, ty vznešené a usmívající ale převládají.

⁴ Matouš 6/3: „Když dáváš almužnu, ať neví tvá levice, co činí tvá pravice, aby tvá almužna byla v skrytě...“ – ano, aby ego neukradlo čistý projev srdce a svými špinavými prackami si to nepřisvojilo a tak neznehodnotilo. Nejvíc by se ale Ježíšův výrok měl uvádět v souvislosti s různými zážitky „Osvícení“ – z důvodu zcela stejného. Zajímavé: Ježíš varuje před vytrubováním dobrých činů, buddhistická Asie naopak staví zvony vedle většinou prosklených uren na dary. To aby ten, kdo do sběrně skříně něco vhodil, aby hlasitě zazvonil: to aby se všichni ostatní se mohli radovat z dobrého činu. Jak jiná mentalita!

KARMA V DENNÍM ŽIVOTĚ

Jaké jsou pak implikace karmického zákona v každodenním životě? Veliké! Představte si, jak radikálně se změní váš životní pocit, když v pohledu na to, co se vám a vašemu okolí přihází, pokaždé vyvstane jasné uvědomění, že si to tak také každý zasluhujeme, ba možná i víc, že to tak také v jistém smyslu potřebujeme pro další růst. Přesvědčení o karmické kontinuitě, která dalekosáhle přesahuje rámec jednoho života, je při tom samozřejmě výhodným vybavením; není ale bezpodmínečnou podmínkou. Prožijte to uvolnění ale i vystřízlivění tohoto postoje. Egu se to asi moc líbit nebude. Ego miluje být nevinnou obětí.

Veškerenstvo není nespravedlivé. Kdybychom totiž pro něco neměli karmickou dispozici a ono se nám to událo, tak se nás to prostě nijak zvlášť nedotkne. A i kdyby, tak se to v blízké budoucnosti zase vyváží na druhou stranu. V jednom nebuddhistickém zdroji jsem se setkal s méně tradičním postojem: jestli někdo velmi trpěl neprávem, v příštím životě bude obdařen nadpřirozenými schopnostmi. Zajímavé, že? Proto asi tak málo lidí má nadpřirozené schopnosti... a snad proto byly u Ježíše tak silné...

Teď je mi 56 let, víc jak 30 let žiji v úzkém kontaktu s Dhammou – Buddhovou naukou. Vyhýbat se chtivosti, nepropadat negativním emocím, podporovat prospěšné věci, podporovat prospěšné mentální stavy, čistit mysl. Dlouho jsem opakovaně praktikoval intenzivní meditaci a získal tím nesmírně. Ale možná, že ještě větší přínos mi dalo učení karmy. Dosadit učení karmy do vlastního světonázoru ústí do pozitivního vyrovnaného životního postoje – a to i kdyby se události vyvíjely velmi nežádoucě.

Křesťané ale mají také ucelenou vyváženou nauku, pokud ji žijí skutečně konsekventně. Pokud opravdu žijí s neotřesitelnou důvěrou v „Boží vyšší spravedlnost“ a neptají se příliš proč a jak, stále mají Ježíše na mysli a z každé situace se

snaží vytvořit maximum prospěchu, tak vznikne rovněž velmi kvalitní, konstruktivní styl života.

SVĚBYTNOST SYSTÉMU

Hodně místa jsem dal paralelám dvou velkých nauk. Zbývá zmínit rozdílnosti – a těch je také dost. Jsou to odlišnosti, které se mi sice částečně podařilo vystopovat někde mezi řádky buddhistických nauk nebo alespoň ve vlastní zkušenosti – ale právě: jenom částečně; vést nějaké skutečné paralely by bylo nezodpovědné. Jsou to rozdílnosti, které se již nedají vysvětlit pouhou odlišností formulací, tradicí doby a národa, nedají se dostatečně propojit ani pokročilým učením různých úrovní pravdy. Ty nejpodstatnější rozdíly vidím v křesťanském odpouštění nebo snímání hříchů, s tím spojené křesťanské spásy, celé roli Spasitele a v oblasti boží milosti.

Ano, buddhistické Osvícení sebou nese charakteristiky podobné křesťanské Spásy. V obou případech to znamená zaházení „hříšné“ (=karmické) minulosti, znamená to velkoplošné „odpuštění“ (=deaktivaci) celého „dluhu“ Veškerenstvu. I přes všechnu potřebnou dlouhou a náročnou přípravu pomocí duchovní cesty Osvícení je náhlé, teoreticky definované jako nepodmíněné – skoro jako „milost Boží“, že? Mnichové při úplňku nebo novoluní recitují „zpověď“= vidění a oznámení vlastních přestupků v rámci mnišské sanghy. Očistný efekt je pocítovatelný i delší dobu. V pozdějších formách buddhismu se objevuje funkce gurua – zprostředkovatele Absolutna, bez kterého to údajně nejde.

Ale to je asi tak všechno, co mne k těmto centrálním oblastem křesťanské nauky napadá. Je to jiný systém, jiná zdůraznění, jiná metodika, jiná cesta. I přes jisté nalezené podobnosti je dlužno uznat, že odpouštění, Boží milost a Spása jsou oblasti, které křesťanství a buddhismus vidí spíš odlišně.

Podobně i pro centrální nauku buddhismu se mi v křesťanství nedaří nalézt jakékoliv zastoupení; přesněji řečeno v tomto směru se mi nedaří najít v křesťanství ani ten nejslabší záchytný bod. Jedná se především o celou oblast pokročilého vhledu, kdy je postupně překonávána iluze „sebe“ (sakkája-ditthi) a probouzí se vhléd do „ne-já“ (anattá). Vysoce zkráceně bychom jádro tohoto vhledu vyjádřili větou: To, co normálně nazýváme individuální existencí je v podstatě pouhý proces mentálních a fyzikálních fenoménů. Tento vhléd spolu s odulpením a direktní zkušeností pomíjivosti, neutěšenosti a „ne-já“ je základem realizace Nibbány – nepopsatelného prospěchu naprostého vysvobození.

Někteří lidé by možná chtěli srovnávat „Království nebeské“ s Nibbánou. Mnoho věcí by tomu nenavědčovalo z obou stran. Navíc, křesťané by asi o nějaké Nirváně v jejich „Království Nebeském“ nechtěli ani slyšet a buddhisté by se za „Království Boží“ v Nibbáně také pěkně poděkovali. Nejlépe, když budeme respektovat unikátní nesmírnost obou systémů.

Křesťanství mluví víc o duchovním ideálu a nechává se tím inspirovat, buddhismus mluví víc o skutečnosti a probuzení k pravdě a stojí tak možná o fous pevněji na zemi. Oba směry ale využívají oba druhy kultivace, jde jen o to, co převládá. Oba systémy mluví o životní etice, o mentální čistotě, o lásce a soucítění k přátelům i nepřátelům, o míruplnosti, o neprospěšnosti sobectví, obě nauky zdůrazňují pokračování existence po smrti, mluví o správné duchovní praxi, oba směry mluví o potřebě soustředit se na podstatné („vcházejte úzkou branou“), oba směry zdůrazňují plné angažmá (Matouš 10/37: „kdo miluje otce nebo matku nebo syna nebo dceru více nežli mne, není mne hoden“), mluví o vyšší a nejvyšší skutečnosti, kterou normální člověk nevidí, oba směry jdou až do nesmírných výšek mimo naše pozemské chápání.

VIDĚT SE NAVZÁJEM

Že náboženské formulace, praktiky, částečně i zážitkové formace (!) vznikají na základě kultur a struktury lidských myslí je evidentní. Navíc každá mysl je z 95 % svět sám pro sebe. Kolik lidí, tolik individuálních pojetí Bohů, Absolutních Realit a pravd. I přes striktnost náboženských textů, stejně každý má svůj vlastní (neurčitý) pocit a pojetí toho „Nejvyššího“ nebo toho „Nejpravějšího“. Pojetí a slova se budou časem měnit, nikoliv to „Nejpravější“. Ale i z druhé strany, ani duchovno není jednoznačné. Co lidé považují za Nibbánu, Nirvánu, Boha, Absolutní pravdu nebo Nejvyšší Realitu jsou mnohdy zajímavě rozdílné oblasti skutečna – všechny jsou ale jedním směrem.

Místo toho abychom se tahali, co je lepší a co není lepší, raději ponechme celou oblast duchovních nauk citu a pocitu toho kterého člověka a s potěšením se hluboce respektujeme navzájem. Oproti našim předkům v oblasti duchovních systémů máme z čeho vybírat. Pojměme důvěru ve vlastní intuici, která nás v ideálním případě povede k tomu, co v současné době nejvíc potřebujeme a co nám může nejvíc pomoci – i kdyby to mělo být namlácení vlastního nosu. Kvalitní duchovní nauka rozhodně pomůže každé bytosti k jejímu prospěchu i k prospěchu celé společnosti. A hlavně: vykročme a postupme dál.

Takto nějak jsem chtěl toto dlouhé povídání ukončit: shodnout se v tom, že máme k dispozici vynikající duchovní systémy, které nám nabízejí různé intenzity duchovní praxe – pro každého

tu správnou, příhodnou a odpovídající. Je krásné, když s vědomím plného rizika někdo rezolutně a heroicky vykročí tou nejvyšší intenzitou – ať už ve svém každodenním civilním životě anebo v klášterní formě mnišské ordinace. Vynikající je to i v případě všech ostatních, kteří pocítili potřebu navrátit svému životu duchovní dimenzi a tak vlastní existenci dát smysl a směr.

Ashin Ottama
Kandersteg, prosinec 2002

